

AYETLEME*

Dr. Doğan KAYA

Dini-Tasavvufi Türk Şiirinde ortaya konulan ürünler muhtevalarına göre çeşitli başlıklar altında toplanabilir. Bunlar; yaratıcı olan *Allah'ı*, başta Hz. Muhammet olmak üzere *peygamberleri*, *din büyüklerini* ve *tasavvufi düşünceyi* konu edinen şiirlerdir. Konu ile ilgili olarak bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda söz konusu şiirler, özelliklerine göre elliden fazla başlık altında gösterilmişse de eksiklerinin olduğu muhakkaktır. İlerleyen zaman içerisinde yapılacak olan çalışmalarla bu eksikliklerin giderileceğine inanıyoruz.

Biz de bu çalışmamızda yeni bir tür olarak gördüğümüz ve adına "*Ayetleme*" dediğimiz bir şiir türünü tanıttığımız.

Ayetleme, Kuran'daki surelerin ayet ayet hatta kelime kelime ele alınıp bunların inanç ve düşünce ile birleştirildiği, yorumlandığı şiir türüdür.

Edebiyatımızda, ayetleme türündeki ilk şiir Nesimî'ye aittir. Elimizde Bunu XVI. yüzyıl şairlerinden Viranî ile Kalender Baba'nın şiirleri takip etmektedir.

Ayetleme türünde on beş şaire ait on yedi ayetleme tespit edebildim. Bu şairler; *Bayburtlu Hicranî*, *Budala İsmail*, *Deli Boran*, *Edip Harabî*, *Hacı Sıtkı Gök*, *Haydar*, *Kalender Baba*, *Kul Nesimî*, *Kul Nesimî (2)*, *Mahzunî*, *Mehmet Kızılgöz*, *Nimri Dede*, *Rıza*, *Ruhsatî*, *Veli*, *Viranî (2)*'dir. Söz konusu şairlerin -Ruhsatî ve Bayburtlu Hicranî hariç- tamamının Alevî-Bektaşî kimliğe sahip oluşu dikkat çekicidir. Ruhsatî her ne kadar Nakşibendi tarikatine mensup ise de bir Bektaşî şairi gibi pek çok şiirinde ehl-i beytten, Kerbelâ hadisesinden ve Hacı Bektaş Veli'den söz etmiş birisidir. Bundandır ki tavır itibarıyla diğerlerinden pek farklı durum sergilememiştir. Niçin salt bu şairlerin ayetleme söyledikleri iki sebebe bağlanabilir: Bu kimliğe sahip şairlerin medrese erbabının etkisinde ve baskında olmamalarının yani Sünnî inanca sahip şairlere göre kendilerini rahat hissetmelerinin rolünü göz ardı etmemek gerekir. Diğer sebep olarak da bu şairlerin kendilerini İslâm inancının içinde olmalarını ima etmeleri düşünce ve gayretini gösterebiliriz.

Acaba şairleri bu şekilde şiir söylemeye yönelten sebep nedir? Bize göre bunun sebebi; inanç ve düşüncenin temayülünden başka bir şey olamaz. Şairler daha çok bildiği ve önemseydiği sureleri, düşünce ve inançları çerçevesinde kendince yorumlayıp veya birtakım yaklaşımlar sergileyerek, bir bakıma, topluma bu doğrultuda mesaj vermeye çalışmışlardır.

Konu olarak, Kuran'daki 114 surenin içinde daha ziyade Fatıha, Kevser ve İhlâs Sureleri ele alınmıştır. Özellikle bu surelerin şiire konu edilmesinin sebebi de söz konusu surelerin özellik göstermelerinden kaynaklanmaktadır.

---

* Yayımlandığı yer: *Folklor/Edebiyat*, 2007/1, S. 49, Ankara, 2007, s. 211-218.

Fatiha Suresi, Kuran-ı Kerim'in özeti olarak kabul edilir. Hem Mekke'de hem Medine'de iki defa nazil olduğu ve yedi ayetten oluştuğu için *Sebü'l-Mesanî*, Kuran'ın başında bulunduğu için *Ümmü'l-Kur'an* "Kuran'ın anası", Kuran'ın önsözü durumunda olduğu için *Sure-i Delle* de denilir. İçinde Allah'ın beş ismi (*Allah, Rabbü'l-Âlemin, Er-rahman, Er-rahîm, Maliki yevmü'd-dîn*) bulunmaktadır.¹

İhlâs Suresi, Mekke döneminde inmiş olup dört ayeti bulunmaktadır. Kur'an'ın üçte birine bedel olduğu, bu sureyi ihlâs ile okuyan kişinin cesedini Allah'ın Cehennem'e koymayacağına inanılır.² İslâm'ın üç temel esası vardır. Bunlar; iman, ibadet, ahlaktır. Kuran'ın üçte biri denilmekle bir bakıma buna işaret edilmektedir.

Kevser Suresini yazdırıp üzerinde taşıyan kimselerin tehlikelere karşı emin olacağı inancı vardır.³ Peygamberimizin üstün özellikleri hatırlatılmaktadır ve ön plana çıkarılmaktadır.

Ayetlemeler, muhteva olarak iki farklı şekilde ortaya konulmuştur.

1. *Bir surenin irdelendiği ayetlemeler*: Ele alınan sure, ayetlere ve kelimelere bölünerek ve her bir sözün yanında inanç, kanaat ve düşüncenin yansıtıldığı birtakım ifadelerle yer verilir, surenin tamamlanmasıyla şiir de sona erdirilir. Elimizde yedi örnek bulunmaktadır.

2. *Birkaç surenin konu edildiği ayetlemeler*: Bu tip ayetlemelerde sözler, tek tek ele alınmayıp surenin adı veya ilk kelimesi söz konusu edilir. Çoğunlukla surenin başındaki (*Elem neşrahleke-İnşirah, Elham-Fatiha, Elif-lam-Bakara, Hel etâ-İnsan, İnnâ fetehnâ-Fetih, Kul hüvallah-İhlâs, Tebbet-Leheb, Ve'd-duha-Duha, Ve's-şemsi-Şems, Yasin-Yasin, Ekrarü'n-nas fehüm-i lâ yu'minûn-Bakara, Vasıyyüküm lâ'elleküm tuf'lihûn-Bakara, İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn-Bakara, Resulehum fahüm lehu münkirûn-Mü'miûn, Lânetullâhu ale'z-zâlimîn-Araf*) gibi ilgili söz veya sözler söylenmekle yetinilir. Bazen de (*Ayete'l-Kürsî-Bakara*) örneğinde olduğu gibi bir surenin içinde yer alan ve özel bir adla adlandırılan ayetin adı zikredilir. Bu tarzda söylenmiş beş şiir tespit edebildim. Bunlar; Deli Boran, Bayburtlu Hicranî, Kalender Baba, Nesimî ve Viranî ait şiirlerdir.

Şiirlere teknik yönden bakacak olursak; genellikle durakların ölçülerin sağlam olduğunu görürüz. Elimizdeki örneklerden Ruhsatî'nin şiiri 15 heceli, diğerleri ise on bir hecelidir. On bir heceli şiirlerde, ayetteki bir sözün aslının bozulmayacağından dolayı bazı mısralarda hece sayısı 12, 13 hatta 14 heceye kadar çıkabilmiştir. Bu durum sekiz heceli şiirlerde de görülür. İşte birkaç örnek:

Örnek:

Ve fethü'n karib Ca'fer yolu görünür (Budala İsmail) 12 hece

Ve iyyâke nestâin okumuş gördüm (Haydar) 12 hece

¹ İmam-ı Yafî, *Kur'anı-Kerim'in Havas ve Esrarı* (Çev. Hami ERİN), İstanbul, 1980, s. 65-75.)

² İmam-ı Yafî, *Kur'anı-Kerim'in Havas ve Esrarı* (Çev. Hami ERİN), İstanbul, 1980, s. 562

³ İmam-ı Yafî, *Kur'anı-Kerim'in Havas ve Esrarı* (Çev. Hami ERİN), İstanbul, 1980, s. 561.)

<i>İhdina's-sırâta</i> erdim melekler ile (Haydar)	13 hece
<i>İnna a'tayna</i> okutayım Kur'an'ı (Haydar)	12 hece
<i>Fesalli lirabbike</i> sorup geçeni (Haydar)	12 hece
<i>İnne şânieke</i> okudum melekler ile (Haydar)	14 hece
<i>Elhamdü</i> Muhammed <i>lâilâhe</i> Murtaza (Viranî)	13 hece
<i>El-hamdü li'l-lahi Rabbi'l-âlemîn</i> dedik (Kızılgöz)	13 hece
<i>Velemyekün lehü küfüven ahadsin</i> (Harabî-Şiirin aslı sekiz hecedir.)	

Ayetleme türünde, şairlerin sözlere anlam yüklemeleri farklılık gösterir. Sözcüğü Fatıha Suresinin iki ayeti şu şekilde ele alınmıştır:

*“Elhamdü lillahi:*Budala İsmail:“Şükür gördüm de bildim”, Haydar- “Elime aldım”, Veli: “Bulduk hüdâyı, Viranî: “Muhammed”

Rabbü'l-Âlemin: Budala İsmail: “Hak yola geldim”, Haydar: “Aradım buldum”, Veli: “Olduk gedayi”

Er-rahmanirrahim: Budala İsmail: “Rahmet buldum.”, Veli: “Verdik nidayı”, Viranî: “İmam Hüseyin’e ermeyen”

Bu bilgilerden hareketle sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Dini-Tasavvufi Halk Şiirinde işlenen konulara bağlı olarak pek çok tür ortaya çıkmıştır. *Devriye, Düvaz, Hikmet, İlâhî, Maktel, Medednâme, Miraciye, Münâcaat, Na't, Nefes, Nutuk, Şathiye, Tevhid* bunlardan ilk aklımıza gelenlerdir. Örnekleri var olup da bugüne kadar üzerinde durulmayan başka türlerin var olduğu da bir gerçektir. Burada tanıtmaya çalıştığımız ve tesrim olarak “Ayetleme” sözünü teklif ettiğimiz tür de sözünü ettiğimiz örnekler içindedir. Bu kısa incelememizde bulabildiğimiz örneklerin bu sayıyla sınırlı olduğunu sanmıyoruz. Yapılacak diğer çalışmalarla ayetleme türündeki örneklerin ve bunun yanında diğer bazı türlerin de ortaya çıkacağı ümidini taşımaktayız.

.....

1. Bir surenin irdelendiği ayetlemeler:

Budala İsmail (XVII. Yüzyıl. Sivas-Divriği/Şahin köyü)

Görünür

Elhamdü l(il)lah şükür gördüm de bildim

*Rabbü'l-Âlemin'*le Hak yola geldim

Er-rahmanirrahim den rahmet buldum

Maliki yeomü'd-dîn Ali görünür

İnna a'tayna' dır Kevser'in başı

Kevseri dağıtmak Ali'nin işi

Hasan'ın od ile yoğruldu aşısı

Hüseyin'in aldan donu görünür

Ol İmam Zeynel de zindanda durdu
Hel etâ Suresi dilinde virdi
Nasrun minallahi Bakır'a erdi
Ve fethü'n karib Ca'fer yolu görünür

Elem neşrahleke Yasin Kef Hâ
Musa-yı Kâzım da çok çekdi cefâ
Irıza'yı sevmek mü'mine sefâ
Muhabbetin doğru yolu görünür

Ve'ş-şemsi Muhammed Tâkî'de gördüm
Ve aleyke Nakî ayet Hak bildim
Ben can u gönülden ikrarım verdim
Kırklar meydanının zârı görünür

Elif-lam dedim de bu dâra durdum
Askerî Mehdî'ye yüzümü sürdüm
Budala İsmail dârını gördüm
Hakk'ın bin bir ismi Ali görünür⁴

Edip Harabî (İstanbul, 1853-1918)

Nefes

Yâ Rab senin mekânın yok
Yatağın yok yorganın yok
Hem dinin hem imanın yok
Her bir şeyden münezzehsin

Sesin çıkmaz avazın yok
Abdestin yok namazın yok
Hiç bir yere niyazın yok
Kulhüvallahü ahadsin

Kapın büyük açan yoktur
Seni kapıp kaçan yoktur
Anan yoktur baban yoktur
Ya Rab *Allahüssamedsin*

Elmasın yok boncuğım yok
Aban keben kocuğun yok

---

⁴ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 20/10-11, Zile Cöngü: 10-11

Karın kızın çocuğun yok
Lemyelidü velemyuledsin

Derya senin sahra senin
Dünya senin ukba senin
Bu görünen eşya senin
Velemyekün lehü küfüven ahadsin

Her bir şeye kudretin var
Akla sığmaz hikmetin var
Yetmiş iki milletin var
Sen *Hallak-ı kümfekânsın*

Sağın da var solun da var
Eğri, doğru yolun da var
Bir **Harabî** kulun da var
Sen *Halak-ı kümfekânsın*⁵

Haydar (Doğanlı köyü- Yıldızeli / Sivas, 1914-1998)

Melekler ile

Okudum *Elham'ı* elime aldım
Er-rahmanirrahîm aradım buldum
Lâilâhe deyip dinime girdim
Mâliki demişem melekler ile

Yeomü'd-dîni ile didara daldım
İyyâke na'büdü kemale erdim
Ve iyyâke nestâin okumuş gördüm
İhdîna's-sırâta erdim melekler ile

Müstakîme vardım kevseri bildim
Sırâttallezîne Sırat'ı buldum
En'amte annemin hanında kaldım
Aleyhim yazılmış melekler ile

Gayri'lmağdûbiyi bildim İlahi
Aleyhim demişim devr-i makamı
Veleddâllîni bir (u)ruhta tada mı
Amin okuduğum melekler ile

---

⁵ Hayrettin İvgin, **Hüsne Mağrur Olma**, İstanbul, 2005, s. 353.

İnna a'tayna okutayım Kur'an'ı
*Ke'l- Kevser'*e dedi Kevser içeni
Fesalli lirabbike sorup geçeni
İnne şânieke okudum melekler ile

Âşık Haydar eyder derdime çare
Ayetten hadisten bulursam böyle
Şahlar şahı kıla bana bir çare
Hakikatten aldım melekler ile⁶

Mahzunî (1869-1942, Sivas-Kangal/Yellice köyü)

İman

Ta *Kalü belâ'*dan duyduk hitabı
Sıdk ile yetirdik ahdi imânı
*Ba-i bismillah'*tan aldık cevabı
Teslim edip Hakk'a verdik bu cânı

Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn
Er-rahmanırrahîm halikü'l muin
Okurum ismini Kur'an-ı mübîn
Mâliki yevmi'd-dîn Şah-ı Merdanı

İyyake na'büdü hüda-nullah
Ve iyyake nestâin Hak Aliyullah
İhdine's-sirate'l-müstakîm'i rah
Buyurdu tevhîd-i kadîm erkânı

Sırata'l-lezin den aldık haberi
En'amte aleyhim içtik kevseri
Varlığı terk edip sevdik Hayder'i
On iki İmam'ın olduk kurbanı

Gayri'l-mağdub gör aleyhin ey can
Veleddâllîn" oku vahdete inan
Bir gönülde olmaz küfr ile iman
Biz bir bildik iman ile Kur'an'ı

Altı bin altı yüz altmış altı âyet
Yüz on dört sureye biz de kıraat

---

⁶ Âşık Haydar Özdemir'in *Deyiş-Beste ve Duaları*, Yer ve Tarih yok, 79-80.

“Ayın Lam Ye” ile bulduk selâmet
Aradan kaldırdık şekki gümanı

Ahad ile Ahmed ikisi birdir
İmam'ı Kur'an'dan ayıran kördür
Cümle hikmet kudret Ali'de sırdır
Mahzunî böylece eyler imanı⁷

Mehmet Kızılgöz (1944, Sivas-Yıldızeli/Davulalan köyü)

İmanımız Var

Ta Kalübelâ'dan inanıp geldik
(Ba)-i *Bismillah*'tan imanımız var
Pire teslim olup ummana daldık
Nice mahlûkattan gümanımız var

El-hamdü li'l-lahi Rabbi'l-âlemîn dedik
Er-rahmanirrahîm Hakk'ı bir bildik
Okuduk Kur'an'da ismini bulduk
Maliki yevmi'd-dîn Sübhan'ımız var

İyyake na'büdü okurum başta
İyyake nestaîn göründü kaşta
İhdinas sırâte'l müstakim dişte
Tevhid-i kadimde üryanımız var

Sıratallezîn'den geçtik o yana
En'amte aleyhim nefse do yana
Kibiri terk ettik geldik bu yana
Şah-ı velâyete püryanımız var

Gayri'l-mağdubi'ye bağlandık heman
Veladdalîn dedik kalmadı güman
Ya hu bu meydanda olur mu yalan
Her iki cihanda bir yârimiz var

Mustafa, Murtaza ikisi birdir
Bunu fark etmeyen seyreden kördür
Cümle hikmet kudrat bunlarda sırdır
Mehmet Kızılgöz'üm meydanımız var⁸

---

⁷ Doğan Kaya Arşivi.

⁸ Doğan Kaya Arşivi.

Kul Nesimî (XVII. Yüzyıl)

Nefes

Fazlına bel bağladım Yâ Vâhid-i ferd-i ahad
Cümlelerin mabudu sensin daima hayy-i ebed

Okudun isminde *Bismillahirrahmanirrahim*
Ay sıfatındır sıfatın *Kulhüvallahu ahad*

Evvel ahir Hüvel-hayyullezi'sin lâyemût
Zahir-ü bâtın Hüvel-baki'sin *Allahussamed*

Lemyelid zatın, *velem yuled* sıfatın vasfıdır
Lemyekün zat-ı sıfatın *lehü küfüven ahad*

Ol zaman kim lütf ile bir gevhere kıldın nazar
Zahir ol gevherden oldu cümle eşya lâ-aded

"Kâf" ile "Nun" dan yarattın on sekiz bin âlemi
Kudretinden erbain günde tamam oldu cesed

Ey **Nesimî** daima gönlünde özge nesne yok
Hem dilinde ol fakirin daim eyler ya Ahmed⁹

Nimri Dede (Pınarlar köyü- Keban / Elazığ, 1909-1986)

Gizlidir

Bismillah sırrında bi külli mevcut
Kemal ü zevalle onda mevcuttur
Elhamdülillahi rabbi'l-âlemin
Men arefi duyan canda gizlidir

Errahmanirrahim her iki cihan
Bunlar ile sabit görünür heman
Malikiyevmiddin ol hâkim sultan
Maden nebat ab ü nanda gizlidir

İyyakenabudü Allah da fândır
Bunun iktizası edep erkândır
Ve iyyakenastain ulu seyrandır

---

⁹ Hayrettin İvgin, **Hüsne Mağrur Olma**, İstanbul, 2005, s.354.

Hakk'a yakın olan canda gizlidir

İhdinassıratelmustakim cana
Hidayet bundadır iki cihana
Yedi hatt'istiva vechi insana
Kün emri kâf ile nun'da gizlidir

Sıratellezine en amte aleyhim
Bundan zuhur etti şems ile mahım
Bize şefaath kıl ey padişahım
Bu sırr-ı nübüvvet sende gizlidir

Gayrılmağdubi aleyhim veledal
Lin'den kurtulana olmaz kıyl ü kal
Ey **Dede** gel sen de bu ummana dal
Hak külliyatıyla bunda gizlidir¹⁰

Rıza (1946, Sivas-Yıldızeli/Aslandoğmuş köyü)

Bizdedir

Gizli âlemleri ayan görürüz
Batın âleminin gözü bizdedir
Açık can gözümüz Hakk'a yürürüz
Kevserin suyunun fevzi bizdedir

Kul huvallahü'dür mazhar-ı celil
Allahü's-Samed'den anlarız her dil
Lem yelid ve lem yûled'dir Halil
Peygamber neslinin nazı bizdedir

Ve lem yekün lehû arş-ı müzeyyen
Şimr elinden şehit oldu Hüseyin
Küfüven ahad'la geldi "Hü" deyin
İhlas Suresi'nin özü bizdedir

Âşık **Rıza**'m sever mah-ı Resul'ü
Arş-ı a'lâda kayıt görmüşüm Sur'u
Parladı cihana nübüvvet nuru
Velâyet sırrının tuzu bizdedir¹¹

¹⁰ Ahmet Buran, **Nimri Dede Hayatı ve Şiirleri**, Elazığ, 2006, s. 193-194.

¹¹ Doğan Kaya Arşivi.

Ruhsatî (1835-1911, Sivas/Kangal-Deliktaş köyü)

Esselâ

Esselam âşık var ise işte meydan esselâ
Gün doğmadan neler doğar gör anadan esselâ
Bugün ben nuş eylemişim pir elinden bir dolu
Geçmişim Şad'ı Murad'ı hem Tuna'dan esselâ

Ben bir mimden dükkân açtım müşteriler isterim
İlm-i ledün ders okudum değdi cana neşterim
Tavrat Zebur İncil Kur'an kamu dilde ezberim
Tarikatim Nakşibendî bu binadan esselâ

Zaten birsin yok şerikin *Kulhü allahü ahad*
Daima dilde ezberim derim *Allahüssamed*
Lemyelid ve lem yuled okumuşum bî-aded
Ruhsatî dil ehli oldu bu manadan esselâ¹²

Veli (1794?-1854, Sivas-Şarkışla/Ağcakışla bucağı)

Fatiha

Elhamdülillâh bulduk hüdâyı
Rabbi'l-âlemîn olduk gedayi
Errahmânirrahîm verdik nidayı
Mâliki yeomi'd-dîn olduk âleme

İyyâke na'büdü gözümün nûru
Ve iyyâke nesta'in verdim ikrârı
İhdinassırâta'l-müstakîm yâri
Sırâtallezîne çaldık kalemi

En'amte aleyhim dedim Yâ Ali
Gayri'l-mağdûbi aleyhim demişem belî
Vela'd-dâllîn dedim kaldırdım eli
Uğradım dost köyüne durdum selâma

Heleta Suresin indi şanına
Ezelden kurbandır canım canına
Kimseler ermedi sırr-ı kânına
İsmiini derc ettim (*Elif Be Lâm*)a

---

¹² Doğan Kaya, *Âşık Ruhsatî*, Sivas, 1999, s. 103-104.

Fâtiha Suresin vechin okudum
İsmin zikretmeyen kula kakıdım
Şükrolsun mata'ım kumaş dokudum
İhsan eyle kapındaki gulama

Şükr olsun ki bir meniden yarattı
Meleklerle hamurumu yoğurttu
Bin ervahtan ervahıma nur kattı
Âşıklık defterin sundu elime

Veli'm eydür Hakk'tan aldım dersimi
Muhabbet çekici yaptı örsümü
Okuduğum ayet yoksa Farsî mi
Hakk'ın bir kelamı geldi dilime¹³

Viranî (XVI. Yüzyıl)

Bismillah Bilmeyen

(Bâ) *Bismillahi* bilmeyen faki
Fatiha okusa imam olmaz
Elhamdü Muhammed *lâilâhe* Murtaza
İkisini birlemeyen sıkılmaz

Er-rahîm İmam Hüseyin'e ermeyen
İsmin zikr eyleyip Hasan görmeyen
Bi'at verip ikrârına durmayan
Nakş-ı hayâl geçer amel kılamaz

Maliki yevmi'd-dîn Zeynel-Aba'dır
Muhammed Bakır da Hak reh-nümâdır
Batın bilmeyen âlimler âmâdır
Yüz bin sene okur âlim olamaz

İyyâke na'büdü Ca'fer-i Sâdık
Erenler yoluna canımız koyduk
Ma'rifet abından cesedi yuduk
Murdar olan kalp aynasın silemez

Varlık Hakk'ın biz bir ednâ kuluyuz
Ve iyyâke Kâzım'ın biz bendesiyiz

---

¹³ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 7 / 114-116 / İbrahim Aslanoğlu, **Âşık Veli Hayatı-Kişiliği-Deyişleri**, Ankara, 1984, s. 25-26.

Nesta'ın Rıza yolunda ölüyüz
Şükür cenazemiz tecellâ kılmaz

İhdina's- sırata'l-müstakîm Tâkî'yi bilmeyen
Nâkî'nin nutkundan haber almayan
Süçüd-ı Adem'e secde kılmayan
Namazı fasittir mihrâp bulamaz

Sırate'llezîne oldu Askerî beyan
"On dört Masum-ı Pâk" bunlardır ayan
En'amte aleyhim Mehdi'dir İmam
Münkir ise secdesini kılamaz

Fatiha bunlardır bilmeyen nadan
*Gayri'l-mağdûbi'*ye secdeyi kılan
Hünkârın yolundan gayrıya varan
Arayıp derdine derman bulamaz

Aleyhim vela'd-dâllîn eyledi dur
Medet mürvet yetiş Yâ Hazret-i Pir
Dü cihanda Ali birdir Ali bir
Viranî gayriden imdat olamaz¹⁴

2. Birkaç surenin konu edildiği ayetlemeler:

Deli Boran (1838-1898, Çorum-Kerkez ilçe/ Sarimbey köyü)

Okunur

Şehadet şanına bi emr-i Hüda
Hakkında *Kul hüvallah* ayet okunur
Nûr-ı Ahmet'sin hem *İnnâ fetehnâ*
Şânında *Hel etâ* sırat okunûr

Nûş ettim dolana *Elhamdülillâh*
Söze ne haddim var hem *vallah billah*
Kaşların vallahi *Tebarekâllah*
Vech-i pâkin feth-i nusret'' okunûr

Deryalar kan ağlar giryan içinde
*Sure-i Rahman'*sın Kur'an içinde

---

¹⁴ Doğan Kaya Arşivi. Zile Cönkü, 7-8-9

İncil Zebur Tevrat Furkan içinde
Feyz-i nûrun Veladiyat okunûr

Arzum seni tavaf etmektî heman
Fatiha vechinde ey sehavet-kan
Divanında inşallahü'r-rahman
Muhiblere bol inayet okunur

Ve's-Şems cemâlin aşkının Tâhâ
Emirü'l-müminin abdan-ı nehâ
Ümmü'l-kitab Radiyallahü anhâ
Sâki-i kevser âb-ı hayat okunur

Deli Boran yâda sır vermen ayıp
Cümle derde mazhar olandır Eyüb
Üç nokta iki harf settarü'l-uyub
Emr-i ferman her vilâyet okunur¹⁵

Bayburtlu Hicranî (1908-1969)

Benzer

Açıldı kudretin hikmet perdesi
Seyreder âlemi seyrana benzer
Yetiştî pirlerden hikmet badesi
Sanarsın ezberdir fermana benzer

Üç harf beş noktanın yolu kibarı
On sekiz harftedir dili ikrarı
Kadir Geylanî'nin geldi mazharı
Coş eder bu gönül ummana benzer

İhlası yazmışsın tırnağına eline
Yasin gûşmussun sevdiğimin beline
Tebareke yazmışsın sevdiğinin diline
Gözleri ayet-i Kur'an'a benzer

Şule verip çekti şanı amana
Ol altı kudretten buldun sen ona
Yanağı *Ha Mim'* dir gözü *Fetahna*
Kaşları ol İsm-i A'zam'a benzer

---

¹⁵ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 12/ 43-44

Federda sırrında bul cilâsını
Hatt-ı *Elif Lam*'ın ol imlâsını
Nasıl verem yârin ser-encamını
Zannettim Yusuf-ı Kenan'a benzer

Didar-ı Hak'tandır gülşan ocağın
Dört *Ha-Mim* bar içre açmış budağın
Ve'l-leylî, Ve's-şemsî yazmış tırnağın
Kâffe-i rummandır bağbana benzer

Konaydım bağına süreydim demin
Altmış bin evraktır yedi ahkâmın
Beden hapshanesi benî dem'in
O yuzden **Hicranî** divane benzer¹⁶

Hacı Sıtkı Gök

Bunun Üstüne

Kardeş senin ile bahre dalalım
Bu dinin temeli senin üstüne
Mizar şeriatın ele alalım
Kuralım terazi onun üstüne

Zikredilen yeri kazıp atasın
Sermaye edindir halka starsın
Kendine gel yoksa yere batarsın
İllallah diyelim bunun üstüne

Buyurdu hadiste halkaya girin
Cennet mevasın yer rahmete eren
Camiü's-sagirde yerini gören
Velezokrullahi ekber bunun üstüne

Buyurmuştur çok çok zikredin beni
Münafıkın deli zannetsin seni
Kürsüde vaizim zemmeder onu
Ev eşedde zikren onun üstüne

Kulatk ver vaizim bendeki söze
Neden bu kardeşler taş atar bize
Yarın orda biz gelirsek yüz yüze

---

¹⁶ Taceddin Kayaoğlu, Mahmut Kırtan, **Bayburtlu Hicranî**, İstanbul 2006, s. 7-8.

Ne cevap verirsin bunun üstüne

Zikri kesir edin buyurdu Allah
İza merertüm biri yazıl cenneh der Resulullah
Efdelüzzikir lâilâhe illallah
Hüccetin var mıdır bunun üstüne

Bütün evliyalar hep ehl-i zakir
Can vererek tevhide edelim zikir
Gaziden şehitten yükselir zakir
Elâ ünebbiküm var bunun üstüne

Söyleyim şunları var mı günahı
Besmele istiğfar salâvat dahi
Tevhit lafza-ı cilâl hay ile huyu
Benim zikrim fikrim bunun üstüne

Bu yedide günah var ise söyle
Bıraktır bunları nasihat eyle
Sıtkı Geylanî'ye arzuhal eyle
Bıraksın bir taşı onun üstüne¹⁷

Kalender Baba (XVI. yüzyıl)

Geldi

Çok şükür mübarek cemâlin gördüm
Hayat buldu bu cismime can geldi
Hüsnün ayettir dilimde virdim
Ellezi esrâr-ı fî süphan geldi

Kaşların suresi şekli *Bismillah*
Ne hûb bırakmıştır *Tebarekâllah*
Gökten inen ayete *Nasrun minallah*
Ahsen-ı takvimsin ..... şan geldi

Hil'at-ı hudut-ı hattın beyanı
Elem neşrah leke şerh ider anı
Fatihatü'l-küttâb sebbü'l mesani
Sure-i vechinde *Er-rahmân* geldi

---

¹⁷ Hacı Sıtkı Gök, **Dini ve Ahlakî Öğütler**, Tarihsiz, s. 16-17.

Mushaf-ı vechini vird ider dilim
Herkes müyesser olmaz bu ilim
Mübarek vechini gördükçe velim
Nun vel-kalem Kaf Kur'an geldi

Kalender'in piri Bektaş Velî'dir
Nesl-i Muhammed'dir Seyyid Ali'dir
Cümle'yi var iden Kerem-kânidir
Makamı bilinmez bî-nişan geldi¹⁸

Kul Nesimî (XVII. Yüzyıl)

Üstüne

Kendinin nurundan ögmüş yaratmış
Padişah eylemiş âlem üstüne
Gördüm cemalini salâvat verdim
Sokunmuş cefâlar serin üstüne

Vallahi *Kuran'*dır sana sözlerin
*Yasin-i şerif'*dir iki gözlerin
*İnnâ fetahnâ*dır senin gözlerin
Ve'd-duhâ inmiştir belin üstüne

Kirpiğin üstünde benler düzülü
İkrarından dönen Hak'tan üzülü
Ak göğsün üstünde *Tebbet* yazılı
Ve's-Şemsi inmiştir kolun üstüne

Aynımda yazıldı böyle bir yazı
Gelin biz de Hakk'a idek niyazı
*Ayete'l-Kürsi'*yle güzel *İhlas'*ı
Okuyuben geldim yolun üstüne

Şayet **Nesimî**'nin Şemsî çırası
*Er-rahman'*dır iki kaşın arası
Güzel *Bismillah*la *Elham* sûresi
Elif Lam inmiştir kaddin üstüne¹⁹

Viranî (XVI. Yüzyıl)

---

¹⁸ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 12/8-9

¹⁹ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 4/57. / Cahit Öztelli, **Kul Nesimî**, Ankara, 1969, s. 26

Gel Beru

Gel berü olma bu demde Gâfilûn

Ekrarü'n-nas fehüm-i lâ yu'minûn

O sebepten söylerim size kitap

Vasiyyüküm lâ'elleküm tuflihûn

Her kim tastik eylemez nutk-ı Hakk'ı

Ve *Resulehum fehüm lehu münkirûn*

Kim ki anlara hıyanet eyledi

Lânetullâi ale'z-zâlimîn

Ey **Viranî** nutk-ı Hakk'ı kim görür

*İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn*²⁰

---

²⁰ Doğan Kaya Arşivi, Cönk No: 12/71.